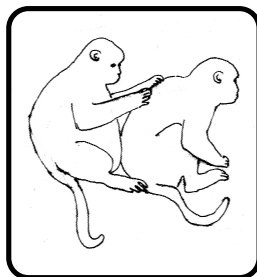

Slutrapport från delprojekt Egenkontroll och systemtillsyn

december 2004

Slutrapport från delprojekt Egenkontroll och systemtillsyn

december 2004

Förord och syfte	5
Fem projekt om systemtillsyn och egenkontroll	6
Miljösamverkan Sydost, egenkontrollprojektet.	6
KemikaliSTEGet Östergötland.	8
Projekt – Egenkontroll, Länsstyrelsen Örebro län.....	10
Miljösamverkan Västra Götaland, Egenkontroll och systemtillsyn	12
Miljösamverkan Västra Götaland, Inomhusmiljö.....	14
Summering av erfarenheter från projekten.	16
Två intressanta rapporter från IVL	17
Seminarierna november 2004	18
Checklista för kontrollrond på skolor och förskolor	19
Arbetsgruppens slutord	20
Bilagor	21

Förord och syfte

Den huvudsakliga summeringen av delprojektet, som bedrivits 2002 - 2004, finns i "Egenkontroll och systemtillsyn Rapport om resultat av enkät om tillsynskampanj och handledning"(maj 2004).

Denna korta slutrapport är ett komplement som också refererar några andra tillsynsprojekt som avsett att med systemtillsyn granska verksamheters egenkontroll enligt miljöbalken.

Därtill redovisas något av vad som framkom på Miljösamverkans seminarier 15 november (Göteborg) och 18 november (Skövde) och ett par IVL- rapporter.

En kort orientering ges också om en checklista för kontrollrond på skolor och förskolor.

Syftet med slutrapporten är att ge ytterligare kunskaper och inspiration till miljömyndigheterna i länet att arbeta vidare med systemtillsyn och verka för ändamålsenlig egenkontroll i olika verksamheter.

För en orientering om begreppen egenkontroll och systemtillsyn se Miljösamverkan Västra Götalands "Egenkontroll och systemtillsyn - handledning" (oktober 2002.).

Slutrapporten har sammanställts av projektledare Lasse Lind i samråd med Miljösamverkans arbetsgrupp som också utgjort projektgrupp för delprojekt Egenkontroll och systemtillsyn.

Fem projekt om systemtillsyn och egenkontroll

Denna sammanställning refererar några tillsynsprojekt som avsett att med systemtillsyn granska verksamheters egenkontroll enligt miljöbalken.

Två är Miljösamverkans egna, medan de övriga genomförts på andra håll i landet.

Miljösamverkan Sydost, egenkontrollprojektet

95 inspektioner

Källa

Rapport om egenkontrollprojektet 2003, Miljösamverkan Sydost. 11 s.

Omfattning och syfte

Under 2003 har totalt 626 företag i Kalmar län fått skriftlig information om egenkontrollförordningen, av dessa har 95 företag besökts (4 A-, 32 B- och 59 C-verksamheter). Projektets mål har dels varit att få verksamheterna i länet att tillämpa egenkontrollförordningen för att minska riskerna för skador på hälsa och miljö, dels att höja miljöhandläggarnas kompetens inom egenkontrollförordningen och slutligen att ta reda på hur egenkontrollförordningen efterlevs av företagen.

Erfarenheter och slutsatser

Ur sammanfattningen

”Denna sammanställning är inte representativ för alla företag i länet men ändå kan vissa tendenser urskiljas:

- Tillståndspliktiga företag uppfyller egenkontrollförordningens krav bäst, medan många anmälningspliktiga företag behöver stöd med att införa förordningen i verksamheten.
- Vanligaste anmärkningar vid inspektionerna har varit att företagen saknar riskbedömningar med tillhörande åtgärdsplaner och att det ofta saknas rutiner för att kontakta tillsynsmyndigheten vid driftstörningar eller andra tillbud.
- Information om kemikaliernas klassning och hälso- och miljöskadlighet saknas i många kemikalielistor.
- Informationen och råden som gavs vid besöket har varit mest uppskattat hos de besökta företagen medan miljöhandläggarna mest har uppskattat att ett gemensamt underlag för arbetet har tagits fram.”

Övrigt ur rapporten

”Det kan konstateras att det är mycket svårt att skriva underlag som tar hänsyn till alla de varianter som förekommer ute i verkligheten.”

”Informationen om egenkontrollförordningen från projektet och ut till företagen har

fungerat bäst ut till A- och B-företagen, medan det är svårare att nå miljöansvariga på C-företagen”.

”Endast hälften av C-företagen har infört egenkontrollförordningen skriftligen.”

”Riskbedömning, regelbunden revidering och åtgärdsplan är nya krav som har införts i egenkontrollförordningen och här finns ett informationsbehov hos alla företag. Även de företag som har ett miljöledningssystem brister på denna punkt.

..... Riskbedömningen kan med fördel kombineras med andra riskbedömningar (t.ex. arbetsmiljön) och är en färskvara som regelbundet bör ses över..... ”

Vad man tyckte om kampanjen

”Generellt kan sägas att de besökta verksamheterna har uppskattat besöket och informationen.”

Positivt

”Företagen har mest uppskattat de råd och den information som gavs vid besöket. Bemötandet och dialogen vid besöket har även uppfattats positivt. Några företag anser att det var bra att två inspektörer fanns med vid inspektionen.”

”Miljöhandläggarna uppskattade mest att ett gemensamt underlag för projektet togs fram. Det sparar mycket tid och arbete att underlaget tas fram gemensamt. Många har även uppskattat den dialog som byggdes upp vid själva inspektionen och att underlaget gav en bra bild av hur företagen följer egenkontrollförordningen.”

Negativt

Företagen: ”Mest återkommande synpunkt är att tiden för inspektionen ansågs vara knapp. ”

Miljöhandläggarna: ”Brister i underlaget är den övervägande synpunkten. Det är svårt att få ett underlag att passa in i både A-, B- och C-verksamheter.”

Hur kan tillsynen bli bättre?

Företagen: ”önskemål om mera information i form av diskussionsforum, miljögrupper, temakvällar mm överväger som svar på hur tillsynsmyndigheten kan bli bättre”

Miljöhandläggarna: ”finjustera underlaget, informera företagen, följ upp resultatet, ställ krav på branschorganisationer, inspektera mera.”

Uppföljning av projektet

”Om en informationskampanj genomförs bör informationen särskilt riktas på skyldigheten att kontakta tillsynsmyndigheten vid driftsstörningar, riskbedömningar och vilka uppgifter som ska finnas med i verksamheternas kemikalielistor. ”

KemikalieSTEGet Östergötland

40 inspektioner

Källa

KemikalieSTEGet - Slutrapport: Systemtillsyn och Egenkontroll Tema kemikalier
Projektredogörelse. mars 2003. 48 s.

Omfattning och syfte

KemikalieSTEGet har i första hand varit ett kunskapsprojekt med syfte att höja kunskaperna om systemtillsyn och egenkontroll inom länet. Projektet har bestått av följande delar:

- Informationsmaterial som underlättar för myndigheter att bedriva systemtillsyn.
- Seminarium för handläggare på kommuner och länsstyrelsen om systemtillsyn.
- Informationsmaterial som underlättar för företag att bedriva egenkontroll.
- Informationsträffar på fyra platser i länet om egenkontroll, kombinerat med information om avfallshantering, riktat till verksamhetsutövare.
- Planering och genomförande av en tillsynskampanj. Länsstyrelsen och sex av länets 13 kommuner (totalt 22 inspektörer) deltog i denna del av projektet. Egenkontrollen har granskats på sammanlagt 40 företag.
- Utvärdering av projektet genom intervjuer med handläggare, verksamhetsutövare och projektdeltagare.

Erfarenheter och slutsatser

Utvärderingen har skett genom intervjuer av miljöchefer, inspektörer, deltagare i projektgruppen och representanter för företag.

Ur sammanfattningen

”Sammanfattningsvis har utvärderingen visat att kunskaperna inom områdena systemtillsyn och egenkontroll har ökat. Både miljöhandläggare och företag tyckte att de fått en bättre överblick och helhetssyn vid systemtillsyn än vid traditionell tillsyn. Utvärderingen visar att det går att bedriva någon form av systemtillsyn vid alla företag, men som vid allt tillsynsarbete måste tillsynen anpassas efter situationen och företaget. Det är en stor fördel om två personer från miljömyndigheten kan delta vid systemtillsynsbesöken.

Det var enklare att bedriva systemtillsyn hos företag som arbetat med miljöledningssystem eftersom de hade bättre dokumentation, och var lättare att diskutera med. Utvärderingen visar dock inte entydigt att företag som arbetat med miljöledning hade högre kvalitet på sin egenkontroll.

Standarden på egenkontrollen varierade mycket mellan olika företag.”

Övrigt ur rapporten

citat:

- Företagen är positiva till att miljömyndigheterna ordnar informationsträffar.
- Både företag och miljömyndigheter har fått mer kunskaper om systemtillsyn och egenkontroll genom projektet. De företag som arbetat med miljöledningssystem hade bättre förkunskaper än de som inte arbetat med miljöledningssystem.
- Företagen tyckte att de fått bra information och hade haft bra diskussioner med miljömyndigheterna vid systemtillsynsbesöken. Myndigheterna var dessutom bättre förberedda än vanligt.
- Både miljöhandläggare och företag tyckte att man fått en bättre överblick och helhetssyn vid systemtillsyn än vid traditionell tillsyn.
- Det går att bedriva någon form av systemtillsyn vid alla företag, men som vid allt tillsynsarbete måste tillsynen anpassas efter situationen och företaget.
- Det är en stor fördel om två personer från miljömyndigheten kan delta vid systemtillsynsbesöken.
- Systemtillsyn är mycket tidskrävande! På sikt kommer miljövinsten troligen att överväga. Systemtillsyn innebär merarbete för miljömyndigheterna i början men är resurseffektivt på sikt genom att företagen tar sitt ansvar i högre grad.
- Det räcker inte med att bara bedriva systemtillsyn. Traditionell tillsyn behövs också, dels för att lösa mer akuta miljöproblem, dels för att kontrollera att systemen fungerar i praktiken.
- Det var lättare att bedriva systemtillsyn hos företag som arbetat med miljöledningssystem eftersom de hade bättre dokumentation och var lättare att diskutera med.
- Utvärderingen visar inte entydigt att företag som arbetat med miljöledning hade högre kvalitet på sin egenkontroll. Storleken på företaget och vilka personer som arbetar med miljöfrågor har också stor betydelse.
- Standarden på egenkontrollen varierade mycket mellan olika företag.
- Det finns många fördelar för miljömyndigheterna med att arbeta i den här typen av samarbetsprojekt, nämligen att man kan dela på arbetsuppgifterna inom projektet, man kan dra nytta av varandras erfarenheter och man kan ställa enhetliga krav i länet. Arbete i projektform är en förutsättning för att kunna testa och utvärdera ett nytt tänkande och nya metoder. Det ger dessutom snabbare resultat, är kompetenshöjande och roligare. Arbete i gemensamma projekt i länet bidrar dessutom till att nyttiga kontaktnät skapas.
- Att delta i projektgruppen har varit krävande men givande. De som har deltagit i projektgruppen anser att de har lärt sig mycket om systemtillsyn genom de diskussioner som förts i gruppen.
- Det är synd att inte alla miljöförvaltningar deltar i arbetet med att organisera den här typen av gemensamma projekt. Det är mycket givande för de personer som deltar, och arbetsbelastningen minskar för miljömyndigheterna i länet om man är fler som delar på arbetet.

I rapporten finns också ett avsnitt med rekommendationer om förberedelser inför systemtillsynsbesök, grundat på de erfarenheter kampanjen gett. (Detta stämmer i hög grad med rekommendationerna i Miljösamverkans handledning /LL)

Projekt – Egenkontroll, Länsstyrelsen Örebro län

41 inspektioner

Källa

Projekt – Egenkontroll. Länsstyrelsen Örebro län Publikation 2002:24. 17 s.

Omfattning och syfte

Länsstyrelsen har genomfört en tillsynskampanj där efterlevnaden av lagens krav på egenkontroll har granskats. 41 miljöfarliga verksamheter har besökts november 2001 - april 2002.

Huvudsyftet med projektet var:

- att kontrollera hur kraven på egenkontroll efterlevs vid anläggningar som bedriver miljöfarlig verksamhet och vattenverksamhet
- att bidra till verksamhetsutövarnas utveckling av egenkontrollen.

Ett delsyfte var att tillämpa systemtillsyn och att nyttja erfarenheterna från projektet vid tillsynsvägledning för kommunerna.

Vid tillsynsbesöken deltog två personer från länsstyrelsen och representanter från aktuell verksamhet. Verksamhetsutövaren representerades av miljöansvariga för verksamheten såsom VD, förvaltnings- och enhetschefer, miljösamordnare etc.

Tillsynen begränsades till egenkontrollförordningens krav på fastställd och dokumenterad ansvarsfördelning (5 §), kraven på riskbedömning (6 §), samt 5§ i Naturvårdsverkets föreskrifter om genomförande av mätningar och provtagningar i viss verksamhet (NFS 2000:14)

Erfarenheter och slutsatser

Ur sammanfattningen

Kontrollen visar att av de 41 miljöfarliga verksamheter som besökts har 17 anläggningar en fungerande egenkontroll, 14 anläggningar har brister i egenkontrollen och resterande 10 anläggningar har ingen fungerande egenkontroll.

Syftet att kontrollera efterlevnad av lagens krav har uppfyllts. Ambitionen att

främja utvecklingen av egenkontrollen har även det uppnåtts. Slutsatsen baseras på uppgifter om att vid ett antal anläggningar har det redan vidtagits åtgärder för att korrigera de brister som framkommit vid tillsynsbesöken.

Övrigt ur rapporten

Av de totalt 17 objekten med fungerande egenkontroll har majoriteten, 15 stycken miljöledningssystem (ISO 14001).

I de 14 objekten med brister i egenkontrollen rör detta huvudsakligen riskhantering och säkerställande av rätt miljökompetens inom organisationen. Tre objekt i denna grupp har miljöledningssystem (ISO 14001).

För de 10 objekten utan fungerande egenkontroll saknades en dokumenterad fördelning av miljöansvaret i fem fall. För flertalet av anläggningarna fattas kunskap om vilken miljölagstiftning som är relevant för verksamheten, man har heller inte rutiner för att fånga upp förändringar i lagstiftningen. Likaså brister organisationerna när det gäller att säkerställa att man besitter rätt kompetens. 8 av de 10 objekten är kommunala verksamheter.

”Resultatet från tillsynsbesöken innebär att tillsynen kan riktas och prioriteras till de objekt där det finns behov och kan leda till förbättringar.

Länsstyrelsens personal med tillsynsansvar har höjt sin kompetens när det gäller lagens krav på egenkontroll, tillämpning av lagstiftningen och hur egenkontroll kan utformas ute i verksamheterna.”

Punktvisa erfarenheter

Citat:

- Viktigt att vara väl förberedd och inläst på frågorna – vid besöken behövde frågorna ibland omformuleras för att mottagaren skulle förstå.
- Tillsynsledaren måste vara initiativrik och drivande - i och med att inget material krävts in i förväg fick dokumentation läsas in och bedömas vid sittande bord.
- Bra att vara två som genomför tillsynsbesöket – underlättade att kunna ta in all den nya informationen snabbt. Ett stöd att vara två för att säkerställa att man inte tappar tråden.
- Bra att den som ledde revisionen inte är samma som tillsynsansvarig -tydliggjorde rollerna mellan länsstyrelsen och verksamhetsutövaren.
- Rollfördelningen mellan de två som genomför tillsynsbesöket måste vara tydliga – nödvändigt för att få struktur på revisionen.
- Bra att alla verksamheter bedöms utifrån samma kriterier – förberedelserna innebar att klargöra och förankra gemensamma bedömningsgrunder både vad det gäller kraven i lagstiftningen som hur de olika objekten slutligen ska bedömas.
- Resurskrävande – många personer är inblandade både från länsstyrelsen och verksamheterna.

- Mycket bra att ansvariga vid verksamheterna deltog – borgar för att miljöfrågorna lyfts till de inom organisationerna som har befogenhet och ansvar för verksamheten. Normalt deltar endast miljösamordnare vid tillsynsbesöken.
- Viktigt att föra noggranna anteckningar – ett måste för att kunna upprätta anteckningar och för att kunna göra en slutbedömning av tillsynsbesöket och projektet i sin helhet.
- Tydligare roll gentemot verksamhetsutövare – det gemensamma projektet gör det tydligt att lagstiftningen gäller enhetligt för alla typer av verksamheter och att verksamheterna bedöms utifrån samma bedömningsgrunder.
- Man har erhållit mätbara resultat – upplägget av tillsynsprojektet har gjorts så att man kunna göra sammanställningar av bedömningarna så att man internt och för omvärlden kan presentera en lägesbild av egenkontrollen.

Miljösamverkan Västra Götaland, Egenkontroll och systemtillsyn

69 inspektioner

Källa

Egenkontroll och systemtillsyn Rapport om resultat av enkät om tillsynskampanj och handledning. Maj 2004. 26 s.

Omfattning och syfte

En handledning, Egenkontroll och systemtillsyn, togs fram och under en tillsynskampanj 2002-2003 skulle miljökontoren i länet använda den för att med systemtillsyn kontrollera egenkontrollen på några verksamheter, i valfri bransch, i varje kommun.

Tolv kommuner deltog i kampanjen som utvärderats med en enkät. Ytterligare åtta kommuner besvarade enkäten och gav omdömen om handledningen.

69 inspektioner genomfördes av de tolv deltagande kommunerna. Drygt hälften avsåg industrier, en tredjedel serviceverksamheter såsom bensinstationer och verkstäder och några kommunala verksamheter och annan miljöfarlig verksamhet.

Erfarenheter och slutsatser

Ur sammanfattningen

”eftersom enkätsvaren i stor utsträckning är samstämmiga kan bl.a. detta konstateras:

- Miljösamverkans handledning är uppskattad och fungerar som stöd för arbetet.
- Systemtillsyn som metod fungerar och bör rekommenderas.
- Verksamheternas egenkontroll ligger i de flesta fall på en alldeles för låg nivå.”

Ur avsnittet Arbetsgruppens bedömning och slutsatser

- Systemtillsyn som metod fungerar och bör rekommenderas.
- Resultatet när det gäller systemtillsyn som metod är samstämmigt med resultatet av Miljösamverkans delprojektet Inomhusmiljö 2002 där systemtillsyn också tillämpats.
- Det stöd i form av handledning som Miljösamverkan tagit fram fungerar och kan fortsatt användas i löpande tillsyn med systemtillsynsinriktning. Handledningen kan säkert utvecklas och kompletteras, vilket dock inte bör prioriteras ännu, förutom en enklare översyn av frågelistan. ..
- Resursfrågan, tidsåtgången, är säkert det största hindret för de flesta miljökontor. Särskilt med tanke på att det är önskvärt med två inspektörer vid systeminspektion. Hur detta hinder ska kunna övervinnas måste ägnas uppmärksamhet.
- Egenkontrollen ligger i de flesta fall på en alldeles för låg nivå, för långt från lagstiftningens krav. Eftersom egenkontroll är ett centralt inslag i miljöbalken bör kontroll av egenkontrollen vara prioriterad i så gott som all tillsyn. Arbetsgruppen ser systemtillsyn som den naturliga och effektivaste metoden att granska egenkontrollen.
- Systemtillsyn är inte bara det förmodligen bästa sättet att granska egenkontrollen, den är sannolikt också det bästa medel en tillsynsmyndighet har till sitt förfogande för att driva på verksamhetsutövarna att skaffa sig en acceptabel egenkontroll.

Övrigt ur rapporten om resultatet

Omdöme om projektet och det stöd som gavs

- Handledningen, projektets omfattning och angelägenhetsgrad har alla fått höga betyg, 4 eller högre i medelomdöme på en skala 1 - 5

Systemtillsyn, miljökontorens omdöme

- Systemtillsyn som tillsynsметод ges ett högt betyg, 4,3
- När det gäller moment eller inslag i ett systemtillsynsbesök så får inspektions-sammanträde omdömet 4,1. Intervjuer, som bara några tillämpat värderas lite lägre till 3,2. Att verifierande detaljinspektion är ett viktigt inslag framgår av medelomdömet 4,0.
- Det är mycket viktigt eller önskvärt att vara två inspektörer som genomför tillsynen tillsammans.
- Som *positivt* att framhålla om systemtillsyn nämns bl.a: Ger bra inblick i vilken kontroll företaget har. Ger bra diskussion om verksamheten. Mer meningsfullt för alla parter - när längre. Företagen drivs på till bra egenkontroll. Bra stöd för företagen. Miljöfrågorna lyfts till VD-nivån.
- Som *negativt* att framhålla om systemtillsyn nämns bl.a: Kräver mer tid. Kan bli överambitiöst för mindre företag. Saknas en samtalspartner på företaget blir inspektionen lätt en monolog. Konkreta åtgärdsförslag kommer i skymundan.
- Om hur metoden fungerar på små respektive stora företag ges varierande

omdömen. Några anser att den passar sämre på små, medan andra framhåller att den också går bra på små.

- Om vad som är viktigast att utveckla i metoden sägs bl.a. följande: Branschpassa. Få fram tips för att få igång småföretagen. Genomgång/revidering av frågelistan. Viktigast nog att börja använda modellen och lära sig hantera den.

Systemtillsyn, verksamhetsutövarnas omdöme, såsom miljökontoret uppfattat det

- Även de inspekterade, verksamhetsutövarna, har i huvudsak upplevt systemtillsynen positivt
- Som *positivt* som VU upplever det nämns bl.a: Bra med koncentrerad insats där de även får svar på frågor. Effektivare och mer systematiskt. Tillsynsmyndigheten intresserad av företaget som helhet, inte bara kritisk. VU är väl förberedd inför inspektionen.
- Som *negativt* som VU upplever det nämns bl.a: Tidsåtgången. Fler personer behöver engageras.

Egenkontroll

- Verksamhetsutövarnas egenkontroll var i de flesta fall otillräcklig. Medelomdömet var 2,6 och bara fem av de tolv miljökontor som svarade på frågan gav omdömet 3 eller högre. De två kommuner som genomfört klart flest inspektioner gav båda omdömet 2.
- Vanliga brister i egenkontrollen är bl.a: Bristande eller obefintlig dokumentation. Dåligt med kunskaper om miljöbalken och om egenkontroll. Riskbedömning saknas.
- På frågan om vad som bedöms viktigast för att få en bättre egenkontroll rankades inspektioner högst, därefter information från branschorganisationer och på tredje plats att företagen inför miljöledning. Inget miljökontor angav information från myndigheter som viktigt.

Miljösamverkan Västra Götaland, Inomhusmiljö

199 inspektioner

Källa

Rapport om resultat av enkät till miljökontoren i länet om - tillsynskampanjen Inomhusmiljö 2002, samt - tillsyn och inomhusmiljöarbete i övrigt i kommunen. Januari 2004. 54 s.

Omfattning och syfte

Enkäten syftade till att dels utvärdera handledningen och tillsynskampanjen Inomhusmiljö 2002, dels till att få en beskrivning av inomhusmiljö och tillsyn i länets kommuner.

Här redovisas bara kort det som rör tillsynskampanjen, egenkontroll och systemtillsyn.

Tillsynskampanjen bedrevs hösten 2002 till våren 2003 och avsåg skolor och förskolor som skulle inspekteras med systemtillsyn.

10 kommuner deltog i kampanjen, 62 skolor och 137 förskolor inspekterades.

Erfarenheter och slutsatser

Ur avsnittet Projektgruppens bedömning och slutsatser

- Verksamhetsutövarna lever dåligt upp till sitt ansvar att bedriva en systematisk egenkontroll.
- Miljösamverkans stöd genom handledningarna som getts ut fungerar. Men det är inte tillräckligt. Det behövs mer aktivt arbete från såväl miljökontor som innemiljöansvariga för att de intentioner handledningarna har ska få genomslag.
- Systemtillsyn som metod för inspektion av skolor och förskolor fungerar och bör rekommenderas. Inte minst för att systemtillsyn är ett bra redskap för att granska och främja verksamheternas egenkontroll.

Övrigt ur rapporten om resultatet

- Handledningen, projektets omfattning och angelägenhetsgrad har alla fått höga betyg i enkäten.
- Omdömet om systemtillsyn som metod för tillsyn av skolor och förskolor är också mycket positivt. Det framgår också av svaren att det är viktigt att tillsynen förbereds väl och förankras genom kontakter med ansvariga för verksamheterna, och att många funktioner finns representerade vid inspektionssammanträdena, bl.a. inte bara skola utan också fastighetsansvariga/vaktmästare.
- Även verksamhetsutövarna, de inspekterade, har huvudsakligen upplevt systemtillsynen positivt.
- Samtidigt finns naturligtvis en del önskemål om förbättringar, bl.a. att checklistan kan ses över, och att det är önskvärt att kunna ge mer konkret vägledning till vad egenkontrollen bör omfatta på skolor och förskolor.
- Verksamheternas egenkontroll fick ett ganska lågt betyg, medan fastighetsförvaltarnas egenkontroll bedömdes som mycket bättre. Det är dock bara 4 av kommunerna som ansett sig kunna svara på frågan om förvaltarnas egenkontroll.

Summering av erfarenheter från projekten

Här görs ett försök att kort summera sådant som framkommit i alla eller flera av de ovan refererade projekten, och som inte direkt motsägs av något av dem.

Systemtillsyn, myndigheternas perspektiv

- Systemtillsyn som metod att granska egenkontrollen fungerar och uppskattas av inspektörerna.
- Ger bra helhetsbild av verksamheten.
- Positivt att inspektionen innebär en dialog med företaget.
- Systemtillsyn fungerar också vid mindre verksamheter, men anpassning bör ske till varje verksamhet.
- Den största nackdelen är att systemtillsyn är tidskrävande.
- Det är nödvändigt eller en stor fördel att vara två som genomför inspektionerna
- Systeminspektion kräver noggranna förberedelser
- Systeminspektionen bör kompletteras med verifierande detaljinspektioner

Systemtillsyn, verksamhetsutövarnas perspektiv

- Verksamhetsutövarna är positiva till att "bli utsatta" för systemtillsyn.
- Man uppskattar att inspektionen också innebär information, svar på frågor och dialog, inte bara kontroll.
- Negativt kan vara tidsåtgången och att fler personer från verksamhetsutövarens sida behöver engageras.

Egenkontroll

- Det är vanligt med bristfällig eller mer eller mindre obefintlig egenkontroll
- Tillståndspliktiga verksamheter har ofta bättre egenkontroll än andra.
- Miljöledningssystem är ingen garant för bra egenkontroll, men det är betydligt vanligare med bra egenkontroll hos dem som har miljöledningssystem.
- Vid dålig egenkontroll brister det ofta på följande punkter: • Riskbedömning, • Ofullständiga kemikalielistor, • Rutiner för att kontakta tillsynsmyndigheterna vid tillbud m.m, • Organisation/ansvarsfördelning, • Dokumentation. Möjligen är brist på riskbedömning den vanligaste anmärkningen.

Två intressanta rapporter från IVL

I bilagor till denna slutrapport finns referat av två rapporter:

Bilaga 1: IVL-rapport B1475 "Fungerande systematiskt arbetsmiljöarbete i små företag – erfarenheter från 45 små arbetsställen"

Bilaga 2: IVL-rapport B1503 "Arbetsmiljöarbete i samordningssystem"

Som framgår av titlarna handlar det om arbetsmiljöarbete, något som visserligen inte är i Miljösamverkans fokus. Men reglerna om systematiskt arbetsmiljöarbete är nära besläktade med dem om egenkontroll enligt miljöbalken, och erfarenheterna bör till stora delar vara överförbara.

I den första rapporten handlar det om små företag. Vilka är förutsättningarna för dem att lyckas med arbetet? Rapporten ger en del ledtrådar till detta.

Den andra rapporten rör samordning med andra kontroller, och det är givetvis av stort intresse för oss. Samordning av olika kontrollsystem på verksamheterna rekommenderas ju i Miljösamverkans handledningar.

Seminarierna november 2004

Seminarierna hölls i Göteborg 15 november med ett fyrtiotal deltagare och i Skövde 18 november med ett trettiotal deltagare.

Syftet var att träffas och diskutera egenkontroll och systemtillsyn, för att få fram mer erfarenheter och synpunkter, än det som redovisats i Miljösamverkans rapport från maj 2004.

Korta föredragningar hölls av Miljösamverkan, Arbetsmiljöinspektionen och av en företagsrepresentant (olika i Göteborg respektive Skövde).
Resten av de båda halvdagsseminarierna ägnades åt gruppdiskussioner, runt förberedda frågor, följt av en avslutande redovisning och gemensam diskussion.

De svar och synpunkter som framkom på redovisningarna finns här sammanfattade i bilaga 3.

Checklista för kontrollrond på skolor och förskolor

Miljösamverkans Projektgrupp Inomhusmiljö har hösten 2004 tagit fram en ny checklista för kontrollrond på skolor och förskolor. Den bygger på tidigare checklistor, bl.a. Miljösamverkans egna, men mycket är också nytt i den.

Det utmärkande för denna nya checklista, förutom att den är mycket omfattande, är att den integrerar alla kontroller som måste göras på en skola som rör hälsa, miljö och säkerhet (ja något har säkert missats och checklistan kan behöva utvecklas ytterligare, men detta har varit ambitionen). Den rör alltså samtidigt egenkontroll enligt miljöbalken, systematiskt arbetsmiljöarbete enligt arbetsmiljölagen, systematiskt brandskyddsarbete enligt lag om skydd mot olyckor, och mer därtill.

Så här står det i inledningen till checklistan:

”Checklista. Kontrollrond för skola och förskola.

Avseende miljö, hälsa och säkerhet, inklusive arbetsmiljö och allergifrågor

Kontrollprogram och checklistans syfte

Checklistan utgör i sig inte ett kontrollprogram för verksamheten avseende miljö, hälsa och säkerhet. Men den kan användas som ett inslag i ett sådant program, exempelvis för en grundlig kontrollrond vartannat - vart tredje år, utförd gemensamt av ansvariga för verksamheten (skolan, förskolan) och fastighetsförvaltaren. Även skyddsombud och elevskyddsombud bör delta på kontrollronden.

I ett kontrollprogram anpassat för den egna verksamheten måste bl.a. fastställas sådant som ansvarsfördelning för olika kontroller och åtgärder, när kontrollronder och uppföljande kontroller ska utföras och med vilken metodik, hur dokumentation och rapportering ska ske, hur klagomål tas emot och behandlas. Etcetera.”

Checklista. Kontrollrond för skola och förskola finns på www.miljoamverkan.se under Inomhusmiljö

Den omnämns här med tanke på att den kanske i viss mån kan vara en mall för checklista för kontrollronder eller motsvarande också inom andra typer av verksamheter. Men givetvis måste en hel del bearbetningar göras för att anpassa den till respektive bransch/verksamhet. Också den checklista vi tagit fram, är det lämpligt att varje skola/förskola anpassar till sina egna förhållanden.

Observera alltså att checklistan är avsedd för verksamheternas egna kontroller, den är inte tänkt som en inspektionschecklista till stöd för myndigheterna tillsyn.

Ordet ”kontrollrond” har valts för att det är neutralt i den meningen att det inte är en term som används inom ett visst lagstiftningsområde.

Arbetsgruppens slutord

Systemtillsyn är ett verktyg som visat sig fungera.

Användandet av systemtillsyn som tillsynsметод bör öka. Detta kan konstateras inte minst mot bakgrund av att egenkontrollen fortfarande är bristfällig på många verksamheter samtidigt som kravet på egenkontroll är centralt i lagstiftningen.

Arbetsgruppen hoppas och tror att delprojektet förbättrat förutsättningarna för miljömyndigheterna i länet att arbeta med systemtillsyn och att därigenom verka för en höjning av nivån på verksamheternas egenkontroll.

Bilagor

1. Referat av IVL-rapport B1475 "Fungerande systematiskt arbetsmiljöarbete i små företag – erfarenheter från 45 små arbetsställen"
2. Referat av IVL-rapport B1503 "Arbetsmiljöarbete i samordningssystem"
3. Anteckningar från gruppdiskussioner (redovisningarna) på Miljösamverkans seminarier om egenkontroll & systemtillsyn i Göteborg 15 november och i Skövde 18 november 2004

Referat av IVL-rapport B1475 "Fungerande systematiskt arbetsmiljöarbete i små företag – erfarenheter från 45 små arbetsställen" (2002)

Detta är en fri sammanfattning av den information som är av intresse för vårt arbete.

En arbetsgivare ska enligt Arbetsmiljölagen vidta alla åtgärder som krävs för att förebygga att arbetstagaren utsätts för ohälsa eller olycksfall. För att underlätta detta bör arbetsmiljöarbetet integreras i det dagliga arbetet och planeras tillsammans med övrig verksamhet i ett längre perspektiv. Detta beskrivs närmare för både små och stora företag i Föreskriften om systematiskt arbetsmiljöarbete AFS 2001:1.

Ett flertal studier har visat att föreskriften inte fungerar tillfredsställande, speciellt i små företag. En vanlig uppfattning är att den egna arbetsmiljön är jämförelsevis bra och därmed saknas motivation till förändring. Detta i kombination med att de små företagen har begränsade resurser både avseende tid och pengar gör att arbetet och utvecklingen av det systematiska arbetsmiljöarbetet i småföretag endast fungerar i en mindre del av dessa företag.

Syftet med denna studie är att lära av små företag som har ett väl fungerande Systematiskt arbetsmiljöarbete (SAM). Resultatet ska ligga till grund för ett regionalt utvecklingsprojekt som syftar till att förbättra SAM i små företag. Urvalet har varit företag med mindre än 50 anställda som av Arbetsmiljöinspektionen har bedömts ha fungerande SAM. 45 arbetsställen har intervjuats per telefon. Totalt har besök gjorts på 12 företag med varierande verksamhet, storlek och geografiskt läge.

Företagen som intervjuats är följande:

- Ett arbetsställe inom vårdsektorn i den kommunala verksamheten i ett av Stockholms ytterområde. Tre anställda kvinnor fungerar som en självstyrande grupp.
- Ett familjeföretag som sedan 35 år är verksamma i bil- och industrilackeringsbranschen på en medelstor ort i södra Sverige. Företaget har 14 anställda varav 9 i produktionen.
- Ett servicehus i den kommunala äldreomsorgen utanför Göteborg som etablerades 1984. De har 30 anställda i två olika arbetslag.
- En mekanisk verkstad som arbetar med legotillverkning av finmekaniska detaljer. 1983 startades den första verksamheten, som senare köpte upp detta företag 1995. Verksamheten är etablerad på en mindre ort i Västmanland. De har 21 anställda.
- Ett familjeföretag som startade 1945 och är etablerat på en mindre ort i Småland. Företaget är ett snickeri som huvudsakligen tillverkar leksaker både av egen design och på licens. Antal anställda är 45 varav elva är aktieägare i företaget.

- Företaget arbetar med installation och service av kylanläggningar och är verksamt i Stockholm. Har funnits sedan 1983 och har 21 anställda varav tre har arbetsledningsansvar.
- Företaget är ett byggnadsämnesföretag som funnits sedan 1957. Företaget är etablerat i en förort till en storstad och har 38 anställda.
- Ett företag som har sina rötter i en koncern. Verksamheten har funnits sedan början av 1970-talet och drivs sedan 1998 i ett fristående företag. Företaget utför olika reningstjänster inom miljön och har 15 anställda.
- Företaget är verksamt inom industriell målning på en ort i mellersta Sverige. Företaget har en brokig bakgrund vad gäller ägarförhållanden och tillhörighet till olika större företag. Idag har företaget 28 anställda och är fristående.
- Företaget är ett verkstadsföretag som huvudsakligen arbetar med legotillverkning (bearbetning, svetsning och montagearbete är de dominerande momenten). Företaget ingår idag i en koncern men har initierat och byggt upp rutiner för arbetsmiljöarbetet själva. De har 26 anställda och en arbetsledande chef förutom VD.
- Företaget arbetar med kemisk rening av restprodukter från annan industri. De har 17 anställda och etablerades 1972.
- En bilverkstad med 9 anställda.

Bland de företag som besökts är två företag som är mikroföretag, dvs. företag med 1-9 anställda. Men det har varit svårt att hitta mikroföretag med fungerande SAM.

Man ställer sig frågan om små företag kan ha fungerande SAM?

Vid de intervjuer som gjorts har man kommit i kontakt med flera företag som har ett ambitiöst SAM som väl klarar de krav som ställs i föreskriften. Karaktäristiskt för SAM i dessa företag har varit att;

1. Företagen har varit delaktiga i uppbyggnaden av SAM och anpassat metoderna till det egna företaget.
2. SAM är anpassat till de arbetsmiljöproblem som företaget upplever finns i deras verksamhet
3. När SAM fungerar bra, ökar också kunskaperna om den egna arbetsmiljön kontinuerligt.
4. När SAM fungerar bra, återspeglar det ett engagemang som finns hos (hela eller delar av) företagsledning och chefer och ofta också bland personalen.
5. SAM kan fungera bra i företag av olika storlekar, även i mikroföretag.

Hur ser fungerande SAM ut? Storleken på företaget är inte det avgörande för att ett arbetsmiljöarbete ska ge effekter. Däremot är det uppenbart så att ju mindre företaget är, desto svårare är det att få SAM att fungera. Om SAM ska fungera, måste SAM byggas

upp så att det fungerar utgående från det lilla företags förutsättningar.

Slutsatsen är att ju mindre företaget är desto sämre fungerar generellt sett SAM. Allra sämst fungerar SAM sannolikt i de enmansföretag som drivs som AB.

Vid en sammanställning är det slående hur stor betydelse ledarens värderingar verkar ha för SAM. Fem av de tolv företagen har ett sätt att leda företaget som är starkt präglad av omtanke om personal och arbetsmiljö.

Även innan kraven på SAM blev kända på företagen, fanns ett arbetsmiljötänkande i de flesta av de besökta företagen.

/Sammanfattat av Cecilia Lunder

Referat av IVL-rapport B1503 "Arbetsmiljöarbete i samordningssystem" (2002)

*Detta är en fri sammanfattning av den information
som är av intresse för vårt arbete.*

Ur sammanfattningen:

På senare tid har en mängd olika ledningssystem börjat användas inom företag och organisationer som vill strukturera och systematisera sitt arbete. Ledningssystemen skiljer sig avseende kravnivå och detaljeringsgrad, där t.ex. ISO-standarder är omfattande och detaljerade och t.ex. kommunala riktlinjer för miljödiplom mer övergripande. Systemen är också inriktade på olika frågor, till exempel miljö, kvalitet och arbetsmiljö.

Det blir allt mer vanligt att även små företag inför ledningssystem. Det kan vara problematiskt på många sätt att införa, upprätthålla och arbeta i enlighet med ledningssystem i små företag. I rapporten redovisas vad besökta företag upplever som viktigt för att skapa ett ledningssystem som är till nytta för företaget.

Allt fler av de företag som inför ledningssystem väljer att samordna miljö- och/eller kvalitetsledningssystem med det lagstadgade systematiska arbetsmiljöarbetet. Syftet med studien är att skaffa kunskap om hur samordning av systematiskt arbetsmiljöarbete och miljö- respektive kvalitetsledningssystem kan göras för att arbetet ska bli så smidigt som möjligt för de små företagen, samtidigt som kvalitén i det systematiska arbetsmiljöarbetet blir god och acceptansen för arbetsmiljöarbetet ökar.

Fjorton små företag med samordnade ledningssystem har besökts och djupintervjuer har gjorts med arbetsledare plus en eller två av de anställda. Dessutom har dokumentation granskats och arbetsplatsen besökts.

Det är främst kundkrav som driver företag att införa ledningssystem enligt ISO-standarder och främst lagkrav som driver företag att införa systematiskt arbetsmiljöarbete. Samordning har företaget själva valt att göra. Det har tagit 2-3 år att införa systemen.

För den som ansvarar för systemet kan det innebära mer arbete att samordna systemen, men totalt på företaget så verkar samordning leda till många vinster.

Vad är samordnade ledningssystem?

Ett ledningssystem används för att strukturera och systematisera arbetssättet i ett företag. Ledningssystem kan ha olika fokus, till exempel kvalitet, yttre miljö eller arbetsmiljö. Inom miljöområdet var det ISO 14001 (internationell standard) och EMAS (europeisk förordning) som låg till grund för de första systemen. Inom kvalitetsområdet

var det ISO 9001. Systematiskt arbetsmiljöarbete AFS 2001:1 (SAM) heter den föreskrift som gäller på arbetsmiljöområdet.

Med ett samordnat ledningssystem menar man i denna studie ett system som ska styra flera olika områden. Det innebär att företagets system ska uppfylla kraven i minst två system, till exempel både AFS 2001:1 och ISO 14001 och att systemet hänger ihop. Rutinerna för arbetsmiljöarbete respektive miljöarbete ska inte vara separerade. Dokumentationen kan vara uppdelad, till exempel genom att ha en arbetsmiljöpärm och en miljöpärm, men innehållet ska hänga ihop såtillvida att de inte överlappar varandra och att man refererar mellan dokumenten genom korsreferenslista eller på annat sätt.

För dem som arbetar i produktionen ska det finnas arbetsinstruktioner som tar hänsyn till ledningssystemets alla delar, inte en uppdelning efter till exempel arbetsmiljöaspekter i en rutin och miljöaspekter i en annan rutin som berör samma arbetsmoment. En aspekt värd att nämna är skillnaden mellan att integrera och att samordna system. Vi definierar ett integrerat system som ett enda verksamhetssystem där kraven från flera kravdokument (dvs standarder, föreskrifter, förordningar etc) uppfylls. Integreringen enligt denna definition är en mer långtgående form av samordning. Ett samordnat system kan i dokumentationen vara flera parallella system med utgångspunkt i respektive standard där det praktiska arbetet samordnas.

Vilka företag har besökts?

I första hand har listor över företag i Sverige med certifikat enligt ISO 14001 samt ISO 9000 använts. Ur dessa listor valdes ett antal små företag slumpvis:

- Ytbehandlingsföretag med 11 anställda
- kemisk industri med 55 anställda
- ytbehandlingsföretag med 45 anställda
- företag som säljer diesel och eldningsolja. Företaget har 5 anställda och är ett dotterbolag till en större koncern.
- kurs- och konferensgård med 42 anställda
- tryckeri med 35 anställda
- företag som producerar emballage och ingår i en liten koncern som skapar systemlösningar för förpackningsindustrin. Företaget har 22 anställda.
- företag som tar hand om fast avfall från hushåll, industri och byggbranschen. Företaget ägs av tio kommuner, etablerades 1978 och har 30 anställda.
- mekanisk verkstad som har 21 anställda
- företag som tar hand om kemiskt avfall från t ex ytbehandlingsbad. Det har funnits från 1972 men 1998 blev företaget självständigt från en större koncern och antog sitt nuvarande namn. Företaget har ca 20 anställda.

- ❑ företag som säljer möbler och annan inredning, framförallt till större kunder. Företaget har 5 anställda.
- ❑ företag som tillverkar produkter för vattenrening och papperstillverkning. Företaget startades 1972 och har 15 anställda.
- ❑ företag som levererar råmaterial för betongtillverkning. Företaget grundades 1957 och har haft nuvarande organisation, där de ingår i en stor koncern, sedan 2001. Den avdelning som omfattas av ledningssystemet har 14 anställda.
- ❑ företag som säljer möbler och annan inredning till offentliga miljöer. Företaget bildades 1984 och var en ombildning från en konsultfirma. De har 3 anställda.

Varför har företagen infört ledningssystem?

Företagen har infört kvalitetssystem efter krav från kunder. Miljöledningssystem införs för att användas i marknadsföring men kan även vara ett krav från kund. Några av företagen arbetar inom känsliga branscher med avfall eller mycket kemikalier. För dessa företag är det en förutsättning att utåt kunna visa att man arbetar systematiskt med miljö, t ex med hjälp av ett ledningssystem, annars får man inga kunder eller uppdrag.

Varför samordnat?

I några fall har idén med samordning av ledningssystemen kommit från den konsult som hjälpt till med införandet och i andra fall har det varit företaget som velat ha samordningen.

Inget företag har ångrat att de har samordnat ledningssystemen, några ångrar dock att de inte samordnat från början. Flera företag har sagt att det varit en fördel att ha en person som fungerat som samordnare för både SAM, yttre miljö och kvalitet.

Hur infördes systemen och hur lång tid tog det?

Nio företag har tagit hjälp utifrån av konsulter. Tre företag tog hjälp av branschorganisationen, ett hade hjälp från koncernen och ett tog hjälp av företagshälsovård och regionalt skyddsombud. Det har också upplevts som positivt att arbeta med andra företag i liknande situation. I så gott som alla företag har alla i personalen varit delaktiga och varit med och tagit fram de rutiner och instruktioner som rör deras arbetsuppgifter. De företag som varit mest nöjda med hjälpen från konsulten är de företag där konsulten känt till branschen väl.

Hur kan ett ledningssystem byggas som är till nytta för det lilla företaget?

I detta avsnitt lyfter man fram faktorer som, enligt företagen, har bidragit till att de haft nytta av systemet.

De flesta av de intervjuade företagen är certifierade, och de ser positivt på certifikatet. För att få effekt av ledningssystemet verkar inte certifiering vara nödvändigt. Det företag som valt att inte certifiera sig hade inte mindre av åtgärder eller aktiviteter inom systemet än de andra företagen.

I praktiken ser lösningen olika ut på varje företag. I de flesta fall har arbetet med ledningssystemet mynnat ut i ett integrerat system av pärmar: det finns en handbok där systemet är beskrivet utifrån miljö, arbetsmiljö och kvalitet och så finns det olika pärmar för uppföljning av lagar, förteckning över kemiska ämnen, avvikelserapporter,

protokoll från till exempel ledningens genomgång och skyddsronder och så vidare. De som samordnat har ofta en handbok för arbetsmiljö, en för miljö och en för kvalitet. I dessa handböcker hänvisar man mellan varandra för att undvika överlappning och man kan också ha gemensamma pärmar för till exempel uppföljning av lagar. Det vi kan konstatera är att det inte är utformningen av pärmar som är det viktiga. Möten är mycket viktigare. Vilka får delta? Vad tar man upp och vad kan man inte ta upp? För att integrera systemen i praktiken så måste alla personer som har ansvar för delar av systemet förstå de andra delarna av systemet.

Behöver de små företagen extern hjälp?

I alla besökta företag har man haft hjälp utifrån med att införa ledningssystemet. Att anlita konsult är det vanligaste sättet att ta in hjälp.

Exemplet RILS-utbildningen

Ett ledningssystem som byggs upp efter en given mall blir aldrig helt anpassat till företagets egna behov. Detta omöjliggör ett riktigt bra skriftligt material om hur man skapar ett ledningssystem. Därför satsade IVL på att hålla utbildning för Rådgivare för Integrerade LedningsSystem (RILS), vilket finansierades av Kretsloppscentrum, AFA Trygghetsförsäkring samt deltagarna. Utbildningens mål var att deltagarna skall stödja flera företag samtidigt för att på så vis få ner kostnaden för företagen. Deltagarna skall också kunna arbeta gemensamt för att dra nytta av varandras kunskaper.

Diskussion

Kvaliteten i det systematiska arbetsmiljöarbetet har inte varit på topp i alla intervjuade företag. Det verkar alltså inte innebära att arbetsmiljöarbetet får god kvalitet enbart för att det integreras med miljö och/eller kvalitet. Att införa ledningssystem på ett smidigt sätt handlar framförallt om att anpassa systemet till företagets verksamhet istället för att redovisa verksamheten i enlighet med uppställningar och formuleringar i standarden.

Under projektets gång har man diskuterat möjligheten att ta fram ett material om införande av samordnade ledningssystem. Man har kommit fram till att det inte är enkelt och kanske inte ens lämpligt att skriva någon handledning eftersom utformningen är så beroende av förutsättningarna på företaget (bransch, antal anställda, existerande rutiner osv). Ett interaktivt material skulle kunna vara en lösning. En annan lösning är att de externa personer som hjälper företagen att forma ledningssystemen har god kunskap om vad som behövs. Då finns möjligheten att ta del av olika erfarenheter och reflektera över det som kommer upp. RILS-utbildningen var en lyckad satsning i det avseendet.

/Sammanfattat av Cecilia Lunder

Anteckningar från gruppdiskussioner (redovisningarna) på Miljösamverkans seminarier om egenkontroll & systemtillsyn i Göteborg 15 november och i Skövde 18 november

1. Påstående: Systemtillsyn är bra men resurskrävande.
Fråga: Kan det ändå på sikt betraktas som en resursbesparande metod för tillsyn? Om ja, av vilka skäl?

Svar Göteborg: Krävs mycket resurser i början, men efter några år när man varit ute flera gånger kanske tidsåtgången minskar. Företagen kommer en bit på vägen efter varje besök.

Svar Skövde: Ja, eftersom företagen kan bli mer självgående och får mer kunskap om miljöfrågorna. Men det finns också en risk att det kan ta mer tid, särskilt när det gäller större företag, på det sätt att de kan ställa större krav på miljökontoret (i form av tid och kompetens) för att få hjälp med olika saker (t.ex. kolla upp regler).

2. Påstående: Systemtillsyn är bra men resurskrävande.
Fråga: Hur ska vi/miljömyndigheterna ändå klara av att använda oss av systemtillsyn?

Svar Göteborg: Gäller att ha stöd/resurser och att nämnden är med på det och vet om att det tar med tid i början. Viktigt att vara medveten om att det initialt tar med resurser och att man väljer ut vissa branscher/företag i börja för att prioritera. Man får lära sig att jobba på ett annat sätt.

Svar Skövde: Till exempel genom samarbete (t.ex. Miljösamverkan) och genom att prioritera tillsynen utifrån miljömålen. (Över huvud taget genom en tydligare prioritering.) Det finns redan idag inslag av systemtillsyn i den traditionella tillsynen.

3. Påstående: Systemtillsyn är bra men resurskrävande.
Fråga: Kan systemtillsynen förenklas, utan att dess fördelar förloras? I så fall, hur?

Svar Göteborg: Skicka ut frågor/enkät innan. Företaget får då tänka igenom sin verksamhet och även miljöinspektören får sätta sig in i ärendet innan. Kunnigheten blir bättre med mer förarbete och då blir resultatet bättre. Viktigt att anpassa sig till varje verksamhet.

Svar Skövde: Detta görs ganska mycket redan idag. I den traditionella tillsynen ställer man frågor om egenkontroll på ett sätt som påminner om systemtillsyn.

4. Påstående: Vid dålig egenkontroll brister det ofta på följande punkter: • Riskbedömning, • Ofullständiga kemikalielistor, • Rutiner för att kontakta tillsynsmyndigheterna vid tillbud m.m., • Organisation/ansvarsfördelning, • Dokumentation.
Fråga: Vilka frågor ska vi/miljömyndigheterna främst prioritera när vi granskar verksamheternas egenkontroll? Varför det?

Svar Göteborg: Riskbedömning är viktigast, företagen brister ofta i bl.a. kemikaliehanteringen. Viktigt att få in egenkontrolltänkandet i företaget! Informera alla anställda!

Svar Skövde: Organisation/ansvarsfördelning (viktigt att veta vem som är ansvarig när det händer något, men också vem som ansvarar för frågor i det förebyggande arbetet) samt riskbedömning (de viktigaste frågorna i just deras verksamhet).

5. Påstående: Systemtillsyn bör genomföras av två personer/inspektörer.
Fråga: Hur ska vi/miljömyndigheterna klara det, när varje inspektör redan har mer än nog med sina egna ärenden?

Svar Göteborg: Det är viktigt att prioritera, man har troligtvis igen detta på längre sikt med mindre jobb, snabbare inspektioner osv. Företagen blir mer medvetna om vad som är deras ansvarsområde. Bra att vara två i början även om det är resursbrist. Bra när två personer känner till samma objekt te x vid frånvaro. Viktigt att se systemtillsynen som ett komplement till den vanliga tillsynen.

Svar Skövde: Om två inspektörer är engagerade och har förberett sig väl (d.v.s. den ene följer inte bara med) kan det ge tidsvinster under själva tillsynsbesöket och efteråt. (En fördel vid tillsynsbesöket är också att två inspektörer ofta inger mer respekt jämfört med när en kommer.) Dessutom behöver vi lära oss att prioritera arbetsuppgifter och objekt.

6. Påstående: Systemtillsyn bör genomföras av två personer/inspektörer.
Fråga: Hur, eller i vilka fall, kan man ändå nå ett bra resultat fast man bara går ut en inspektör?

Svar Göteborg: Det är enklare att vara ute ensam om det är en återkommande inspektion och man känner till verksamheten. Vid ny inspektion blir det troligtvis inte en lika bra inspektion om man är själv. Krävs noggrannare förberedelser och ev. att man skickar ut info till företaget innan. Ett sätt att klara det kan vara att använda diktafon. (Gruppen oenig om diktafonens + och – sidor)

Svar Skövde: Viktigt med förberedelser, t.ex. checklistor. Också bra att välja ut vissa områden och inte greppa allt vid ett och samma besök. Också bra att välja objekt så att man inte riskerar bli "överraskad" vid tillsynsbesök.

7. Påstående: Systemtillsyn fungerar också vid mindre verksamheter, men kan behöva anpassas till dessas förutsättningar.
Fråga: Vilka anpassningar kan behöva göras av metoden för systemtillsyn av små verksamheter?

Svar Göteborg: Första besöket måste nog ske som ett informationsbesök/möte eller vanligt tillsynsbesök. Eventuellt krävs fler besök innan det är möjligt med systemtillsyn. Svårt för små företag att förstå egenkontrollen när alla anställda ändå vet vad de ska göra. Skicka ut info om systemtillsyn innan besöket. Eventuellt ordna "kurs" för mindre företag där egenkontrollen går igenom (Stenungsund har genomfört ett lyckat projekt).

Svar Skövde: Ofta mer lämpligt att komma en inspektör till riktigt små företag. Anpassa utifrån deras förutsättningar, t.ex. krav på egenkontroll för företaget (görs redan idag).

8. Påstående: Verksamheterna ska bedriva egenkontroll eller motsvarande enligt flera lagstiftningar.
Fråga: Är systeminspektioner med deltagande av fler myndigheter, fr.a. miljö, arbetsmiljö och räddningstjänst, något att sträva efter? I så fall, hur ska initiativ till det tas?

Svar Göteborg: Svårt att svara på, kan vara något att sträva efter om det inte blir för tungrott. Hur många ska man vara vid ett besök? Det kan vara bra med gemensam tillsyn vid uppstart av verksamhet. Viktigt för rättssäkerheten att liknande krav ställs! Nyttigt att samarbeta med andra myndigheter map. kompetensutveckling. Om tillsynen bedrivs gemensamt kan finnas en risk att det tar mycket tid för företaget och att det är svårt att samordna. Flera kommuner som idag samarbetar med räddningstjänsten och upplever det positivt. Samarbete med andra myndigheter kan vara bra om det gäller särskilt utvalda projekt.

Svar Skövde: Samverkan är bra. Det finns en naturlig koppling mellan speciellt miljökontor och räddningstjänst. Kanske även med Arbetsmiljöverket? (Men samarbetet måste inte innebära gemensamma tillsynsbesök, det kan vara samverkan genom att informera varandra.) Men det finns också en risk att verksamhetsutövaren blir splittrad om det är många frågor som ska avhandlas.

9. Påstående: Egenkontrollen är central enligt lagstiftningen, men brister hos många eller de flesta verksamheter.
Fråga: Vilka är de viktigaste åtgärderna från oss/miljömyndigheternas sida för att få en bättre egenkontroll till stånd? På stora verksamheter? På små verksamheter?

Svar Göteborg: Viktigt att ha/få en bra dialog med verksamheten. Det är stor skillnad mellan små och stora verksamheter. Stora har mer erfarenhet att jobba med frågorna. Viktigt att motivera företagen och att rikta sig mot ledningen, låta företagen tänka efter själva. Viktigt att lyfta fram goda exempel, t.ex. genom infomöten med några duktiga företag så att man ser nyttan med egenkontroll.

Svar Skövde: Det är stora skillnader mellan stora och små företag! Viktig fråga hur vi som miljömyndigheter introducerar egenkontroll/systemtillsyn i små verksamheter. Det kräver stor

möda och lång tid (jämför med erfarenheter på livsmedelssidan). Men hur? Det är också viktigt att miljömyndigheterna är bra rustade att kontrollera egenkontroll på rätt sätt.

- 10. Påstående:** Egenkontrollen är central enligt lagstiftningen, men brister hos många eller de flesta verksamheter.
Fråga: Hur ska vi/miljömyndigheterna bedriva tillsyn över egenkontrollen om vi av t.ex. resursskäl bedömer att vi inte kan ägna oss åt systemtillsyn?

Svar Göteborg: (Svår fråga enligt grupp 3) Kanske genom stickprovstillsyn och projekt. Egenkontrollen kan kontrolleras även utan systemtillsyn. Vid vanliga inspektioner går det att ställa frågor så att man får fram om egenkontrollen finns (om den är dokumenterad får man fråga efter).

Svar Skövde: Man kan dela in systemtillsynen så att enbart speciella frågor avhandlas, t.ex. avfall.

- 11. Påstående:** Verksamheter med miljöledning har oftast, om än inte alltid, en bättre egenkontroll än andra.
Fråga: Bör vi/miljömyndigheterna lära oss mer om miljöledning och revision av miljöledning? Om ja, varför det?

Svar Göteborg: Ja, det är ett bra sätt att arbeta med miljöfrågor. Systemen är inte alltid bra på allt, men delar av dem kan göra att miljöarbetet verkligen får en skjuts framåt.

Svar Skövde: Ja, det finns mycket att lära.

- 12. Påstående:** Verksamheter med miljöledning har oftast, om än inte alltid, en bättre egenkontroll än andra.
Fråga: Bör vi/miljömyndigheterna propagera mer för att verksamheterna inför miljöledning? Om ja, varför det, och hur? Om ja, vilka system för miljöledning?

Svar Göteborg: Nej, vi ska inte propagera för detta! (Om det hade stått information hade svaret blivit ja!) Systemen ska vara frivilliga och det är viktigt att företagen är motiverade. Men information om att det finns olika slags system är bra.

Svar Skövde: Nej, man kan inte tvinga på ett företag certifiering – då saknas motivationen!

/

Antecknat av Märta Andreasson i Göteborg och Cecilia Lunder i Skövde.

Huvudmän

Länsstyrelsen i Västra Götaland, Västra Götalandsregionen, Kommunförbunden i länet, kommunernas miljökontor

Adress

Miljösekretariatet Västra Götalandsregionen
Box 1726 501 17 Borås Tel 033-17 48 00

Webbplats

www.miljosamverkan.se

Projektledare

Lasse Lind Tel 0532-714 47 lind.lasse@telia.com
Cecilia Lunder Tel 031-60 58 95 cecilia.lunder@o.lst.se